

Területi Statisztika

Közzététel: 2025. augusztus 1.

A tanulmány címe:

A lakosság pénzügyi gondosságának, kockázatvállalásának és elégedettségének társadalmi-demográfiai összefüggései, 2022

Szerzők:

Németh Erzsébet–Jenei Szonja–Módosné Szalai Szilvia

<https://doi.org/10.15196/TS650403>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Területi Statisztika c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

- 1) A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
- 2) A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
- 3) A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
- 4) A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
- 5) A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
- 6) A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„Forrás: Területi Statisztika c. folyóirat 65. évfolyam 4. számában megjelent, Németh Erzsébet–Jenei Szonja–Módosné Szalai Szilvia által írt, A lakosság pénzügyi gondosságának, kockázatvállalásának és elégedettségének társadalmi-demográfiai összefüggései, 2022 c. tanulmány”

- 7) A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

A lakosság pénzügyi gondosságának, kockázatvállalásának és elégedettségének társadalmi-demográfiai összefüggései, 2022

**Socio-demographic correlates of financial risk-taking,
diligence and satisfaction of the population, 2022**

Németh, Erzsébet

Metropolitan Egyetem,
E-mail: enemeth@metropolitan.hu

Jenei, Szonja

Széchenyi István Egyetem,
E-mail: jenei.szonja@sze.hu

Módosné Szalai, Szilvia

Széchenyi István Egyetem,
E-mail:
modosne.szalai.szilvia.
valeria@sze.hu

Kulcsszavak:

pénzügyi gondosság,
kockázatvállalás,
pénzügyi elégedettség,
pénzügyi tudatosság,
pénzügyi sérülékenység

A tanulmány azt vizsgálja, hogy milyen kapcsolatban áll a pénzügyi gondosság a kockázattoleranciával és a pénzügyi helyzet megítélésével, valamint ezek összefüggését egyes társadalmi-demográfiai tényezőkkel. A szerzők a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) a nemzetközi, pénzügyi kultúra – rendszeres időszakonként ismétlődő – felmérésének 2022-es hazai adatbázisát használták. Az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadók jellemzően gondosan ellenőrzik a pénzügyeiket, kockázatkerülők és kevésbé elégedettek. A pénzügyi viselkedés dimenziói között közepesen erős, pozitív kapcsolat áll fenn. Mindez azt mutatja, hogy mind a gondosság, mind a megfelelő mértékű kockázatkezelés fontos a pénzügyi tudatosság szempontjából, és hozzájárul a pénzügyi elégedettséghez is. A klaszterelemzéssel a szerzők tíz jól elkülöníthető csoportot azonosítottak, amelyek eltérnek egymástól a pénzügyi viselkedés és attitűdök tekintetében. A klaszterek közötti különbségek rávilágítanak arra, hogy a társadalmi-demográfiai tényezők – például az életkor, a jövedelem, a lakóhely típusa és a foglalkoztatási státus – alapvetően meghatározzák az egyének pénzügyi döntéshozatalát.

The study examines the relationship between financial diligence, risk tolerance, and financial situation assessment, as well as their

Keywords:
financial diligence,
risk-taking,
financial satisfaction,
financial awareness,
financial vulnerability

correlations with various socio-demographic factors. The authors used the 2022 Hungarian dataset from the OECD's (Organisation for Economic Co-operation and Development) recurring international financial literacy survey for their analysis. The results indicate that respondents generally monitor their finances carefully, tend to avoid risks, and report low levels of satisfaction. A moderately strong positive relationship exists between the dimensions of financial behavior. This suggests that both diligence and appropriate risk management are crucial for financial awareness and contribute to financial satisfaction. Through cluster analysis, ten well-distinguished groups were identified differing in financial behavior and attitudes. Differences between the clusters highlight that socio-demographic factors – such as age, income, type of residence, and employment status – fundamentally influence individuals' financial decision-making.

Beküldve: 2024. október 9.

Elfogadva: 2025. január 20.

Bevezetés

A szakirodalom a pénzügyi kultúra számos meghatározását alkalmazza, annak megfelelően, hogy milyen szempontból közelíti meg annak lényegét. Ilyen szempont lehet például a pénzügyi folyamatok megértése, a pénzügyi kockázatok felmérése, vagyis az optimális pénzügyi döntések meghozatalának képessége. A szakirodalom nem határoz meg a pénzügyi kultúrára vonatkozóan egységes fogalmat, a pénzügyi kultúrát és a pénzügyi tudatosságot egymás szinonimájaként használja, ami az angol nyelvű szakirodalom *financial literacy* kifejezésére, annak átvételére vezethető vissza. A témában megjelenő szakcikk, illetve a 2017-ben megjelent a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégia is az OECD (2020) meghatározásából indul ki, mely szerint: „A pénzügyi tudatosság olyan képesség, ami lehetővé teszi a pénzügyi források hatékony gyarapítását, nyomon követését és felhasználását oly módon, hogy az hozzájáruljon mind az egyén, mind a családjá, mind a vállalkozása jólétének és gazdasági biztonságának megerősítéséhez”. A Magyar Nemzeti Bank (MNB) és partnerei szerint a pénzügyi kultúra „A pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő

döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit” (Hergár et al. 2020).

Az ismertetett meghatározások alapján tehát úgy is fogalmazhatunk, hogy „Addig nyújtózkodj, amíg a takaród ér!”, vagyis „Csak olyan pénzügyi döntéseket hozz, amelynek kockázatait és előnyeit képes vagy felmérni!” Ezt nevezhetjük pénzügyi tudatosságnak. A pénzügyi ismereteinkhez, tudásunkhoz, kalkulációs készségeinkhez képest túlzott kockázatvállalás az egyén számára beláthatatlan, súlyos következményekkel járhat. Amennyiben ugyanakkor az egyén magas pénzügyi tudás mellett sem kíván semmilyen mértékű kockázatot vállalni, úgy ez számára szuboptimális pénzügyi döntésekhez vezet, és alacsonyan tartja a vállalkozókedvet és lehetőséget.

Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy milyen kapcsolatban áll a pénzügyi gondosság a kockázattoleranciával, illetve a pénzügyi helyzet megítélésével, valamint ezek összefüggését az egyes társadalmi-demográfiai tényezőkkel. Vizsgálatunkhoz az OECD – rendszeres, időszakonként ismétlődő, a nemzetközi pénzügyi kultúra – felmérésének 2022-es hazai adatbázisát használtuk. A felmérés 1000 fő megkérdezésével készült.

A vizsgált év (2022) társadalmi, biztonsági és pénzügyi-gazdasági szempontból is válságos időszaknak tekinthető hazánkban, valamint szélesebb környezetünkben is. A Covid19-járvány okozta válságból, a lezárásokból, az ellátási nehézségekből, a magas inflációból, a gazdasági visszaesésből való kilábalás időszakát megszakította az orosz–ukrán háború kitörése, és az ezt következő energiaársook, majd az erősödő infláció a korábbiaktól gyökeresen eltérő környezetet alakított ki, ami vélelmezhetően megjelent a megkérdezettek véleményében, ugyanis jelentősen hatott pénzügyi attitűdjükre és viselkedésükre. A kutatás ezen tényezők hatásaira is rávilágíthat.

Szakirodalmi áttekintés

A kockázattűrés és a pénzügyi tudatosság nemzetközi kutatásának eredményei

Számos nemzetközi kutatás foglalkozott a kockázatvállaló magatartás és az egyéb tényezők, például tudás, attitűdök, gondosság és egyes társadalmi-demográfiai tényezők összefüggésével. A nemzetközi kutatások általában pozitív korrelációt találtak a pénzügyi tudás, érdeklődés, belső kontroll attitűd és számos társadalmi-demográfiai (nem, foglalkoztatás, iskolázottság) tényező között, ugyanakkor ellentétes az összefüggés a mértékletesség, a gondosság és a kockázattűrés között.

A pénzügyi döntéshozatalhoz elengedhetetlen a megfelelő pénzügyi műveltség és érdeklődés. Hermansson–Jonsson (2021) 12 156 svéd banki ügyfélből álló mintán vizsgálták a pénzügyi kultúra és a pénzügyi érdeklődés kockázattűrő képességre gyakorolt hatásait, és kiemelték, hogy a pénzügyi oktatási programoknak nemcsak a pénzügyi ismeretek bővítésére kell fókuszálniuk, hanem az érdeklődés és a belső motiváció fejlesztésére is. A pénzügyi érdeklődés növelése érdekében interaktív és gyakorlati

példákra épülő oktatási módszerek bevezetése javasolt. Egyes kutatások szerint a kockázatvállalás mértéke és a társadalmi, kulturális környezet szorosan összefügg a pénzügyi döntések hatékonyságával, különösen a gondos megközelítés és a kockázattűrési közötti egyensúly megtalálásában (Grünhut 2015).

Grable (2000) kutatásának eredményei azt mutatták, hogy magasabb kockázattűrési jellemzi az idősebb, a házasságban és a magasabb jövedelmű férfiakat, akik magasabb iskolai végzettséggel, alaposabb pénzügyi tudással rendelkeznek, továbbá magasabb szintű gazdasági elvárások jellemzik őket.

He et al. (2008) a döntési képesség és a nem-hovatartozás kockázatvállalásra gyakorolt együttes hatásának vizsgálatából megállapítják, hogy azoknál a döntéseknél, amelyeket főként a nyereség elérése vezérel, a férfiak kockázatvállalási hajlandóságát inkább befolyásolja a döntési képességük az olyan döntések esetében, amelyeket főként a veszteségek elkerülése vezérel, a nők kockázatvállalása pedig érzékenyebb a döntési képességre.

Dinç-Aren (2017) a kontroll helye, az érzelmi intelligencia és a kockázatvállalás közötti összefüggésekkel kapcsolatos kutatási eredményei azt mutatják, hogy az érzelmi intelligencia és a belső kontroll attitűd míg a pénzügyi kockázatvállalásra pozitív, addig a kockázatterülésre pedig általában negatív hatással van.

Molina-García et al. (2023) kutatása felsőoktatásban tanulók (N=5689) pénzügyi kultúrája és kockázatvállaló magatartása közötti összefüggések feltárására irányult. Eredményeik szerint a pénzügyi kultúra és a pénzügyi viselkedés direkt pozitív kapcsolatban van a kockázatvállalással.

A pénzügyi kultúra és a kockázatterülő magatartás kölcsönhatásait vizsgálta Riepe et al. (2022). A szerzők bizonyították, hogy a vállalkozók és a bérből élők kockázatterülésének különbsége a pénzügyi ismereteiktől függ.

Charles et al. (2018) reprezentatív mintán végzett kísérletben vizsgálták a pénzügyi óvatosság, mértékletesség és a kockázati attitűd elterjedtségét, és megállapították, hogy míg az óvatosság a megtakarítással pozitívan, addig a mértékletesség a portfólióválasztás kockázatoságával pedig negatívan korrelál.

A pénzügyi kultúra és a kockázattűrési magatartás magyarországi áttekintése

A hazai kutatások arra hívják fel a figyelmet, hogy Magyarországon a kockázatterülő magatartás gyakran olyan esetekben is jellemző, amikor az egyének pénzügyi műveltsége és önbizalma jóval magasabb az átlagosnál, így képesek lennének belátni a pénzügyi döntéseik előnyeit és kockázatait is.

Németh et al. (2020) 2013-ban végzett, majd 2020-ban megismételt felmérése a felsőoktatásban tanulók pénzügyi kultúráját, pénzügyi tudását, kockázatvállalási hajlandóságát, valamint az ezeket befolyásoló tényezőket vizsgálta. A diákok kockázatterülőnek bizonyultak, kockázatvállalási hajlandóságuk nem függött sem a pénzügyi-gazdasági ismereteik szintjétől, sem attól, hogy miképpen értékelik saját pénzügyi tudásukat, jártasságukat.

Pénzügyi kultúrájuk felmérése alapján (Németh et al. 2022) a pedagógusok pénzügyi tájékozottsága magasabb szintű, mint a felsőoktatásban tanuló túlnyomó részt gazdasági szakos egyetemistáké. A megkérdezettek többségének van megtakarítása, amelyet bankbetétek mellett állampapírban, azaz kiemelkedően biztonságos eszközökben tart. A tanulmány arra is rámutat, hogy a tanárok saját pénzügyi tudásukat magasra értékelik, ennek ellenére kockázatkerülők.

Gondosság mint védőfaktor

A pénzügyi sérülékenységi jelensége egyéni és társadalmi szinten is foglalkoztatja a kutatókat. A pénzügyi kultúrát vizsgáló kutatások mind Magyarországon, mind külföldön gyakran foglalkoznak a pénzügyi sérülékenység tudás-, személyiség-, attitűd-, magatartásbeli okaival és következményeivel (Poh–Sabri 2017, Németh et al. 2017, Németh–Zsótér 2019, O'Connor et al. 2019, Seldal–Nyhus 2022). Egységes álláspont körvonalazódik a tekintetben, hogy a pénzügyi sérülékenység nem független a pénzügyi kultúra szintjétől, és a demográfiai jellemzőkön túlmenően a jelenséget a pénzügyi attitűdök és magatartás szempontjából is szükséges vizsgálni (Yusof et al. 2015), ugyanis a gondosság védelmet nyújthat a pénzügyi kiszolgáltatottság ellen.

Luksander et al. (2017) az eladósodottság szempontjából talán legveszélyesebb tényezőként a külső kontrollhoz kapcsolódó személyiségjegyeket, különösen a szerencsére való hagyatkozást emelik ki. Németh et al. (2017) fiatal felnőttek körében végzett kutatásukban az aggódo költekezőkre hívják fel a figyelmet, akik számos pénzügyi problémával küzdenek, miközben erős szorongás és aggodás jellemző rájuk. Mindez összhangban van a nemzetközi eredményekkel is, amelyek a pénzügyileg sérülékeny csoportok esetében kiemelik a stresszt és a kilátástalanság érzését.

Németh–Deák–Zsótér (2022) kutatásukban az egyes társadalmi csoportok attitűdjeinek és pénzügyi magatartásának, személyiségének vizsgálatával – különös tekintettel ezeknek a pénzügyi sérülékenység kialakulásában játszott szerepére – a gondosság fontosságára hívják fel a figyelmet. Eredményeik szerint a pénzügyi sérülékenységnek számos, egymással összefüggő oka van. Akik rendet tartanak pénzügyeikben és háztartásukban, azok kevésbé vannak kitéve a pénzügyi instabilitásnak.

Németh et al. (2020) – a pénzügyi sérülékenység okait kutatva – az OECD adatbázisa alapján végeztek számításokat. A pénzügyi attitűd és magatartás alapján készített elemzéseik azt mutatják, hogy a jövedelem növekedése csökkenti a pénzügyi sérülékenységet, de a magasabb jövedelem még nem jelent magasabb pénzügyi tudatosságot. Fontos tényező, hogy a pénzügyileg sérülékenyek számára gondot okoz a vágyak kielégítésének elhalasztása és a pénzköltés kontrollálása.

A pénzügyi sérülékenység pénzügyi gondosságra vonatkozó eredményei (OECD 2018-as felmérés) egyértelműen azt jelzik, hogy a pénzügyi sérülékenység és a gondosság erős negatív korrelációban vannak egymással (Németh et al. 2020).

Pénzügyi kockázatvállalás és sérülékenység

A pénzügyi kockázatvállalás és a sérülékenység összefüggése ugyanakkor érdekes kettősséget mutat. Minél kockázatvállalóbb a válaszadó, annál sérülékenyebb pénzügyileg, a kockázatok vállalásától teljes mértékben elzárkózók kivételével, ugyanis sérülékenységük magasabb a mérsékelt kockázatvállalókénál (Németh et al. 2020).

Az 1. táblázatban összefoglaljuk a 2018-as OECD-felmérés pénzügyi sérülékenységgel kapcsolatos eredményeit, azokat a tudás-, attitűd- és társadalmi-demográfiai tényezőket, amelyek szignifikáns összefüggést mutattak a pénzügyi sérülékenységgel.

1. táblázat

A pénzügyi sérülékenységgel szignifikáns összefüggést mutató változók összegzése

Summary of variables significantly associated with financial vulnerability

Változók	Összefüggés leírása
Nem	A pénzügyi sérülékenység magasabb a nők esetében.
Lakóhely	Az OECD 2018-as mérése szerint a pénzügyi sérülékenység Dél-Alföldön a legmagasabb és Dél-Dunántúlon a legalacsonyabb.
Iskolai végzettség	Legkevésbé sérülékenyek a felsőfokú végzettségűek, és leginkább sérülékenyek a 8 általánosnál kevesebbet végzettek.
Munkaviszony	Leginkább sérülékenyek az álláskereső/munkanélküliek. Legkevésbé sérülékenyek a vállalkozók.
Jövedelem	Minél kevesebb a jövedelme az egyénnek, annál sérülékenyebb pénzügyi értelemben.
Pénzügyek kézben tartása	Minél inkább jellemző a pénzügyek kézben tartása az egyénre, annál kevésbé sérülékeny.
Kockázatvállalás	A kiugróan magas szintű kockázatvállalás és kockázatkerülés egyaránt növeli a pénzügyi sérülékenységet.

Forrás: Németh et al. (2020).

A gondosság mellett a pénzügyi kultúra számos tényezője összefügg a pénzügyi sérülékenységgel, például jövedelem, pénzügyi célok és tervezés, pénzügyi tudás és önértékelés, iskolázottság foka stb.

Hipotézisek

A szakirodalom tanulmányozása és a magyar lakosság viselkedésére vonatkozó korábbi kutatásaink alapján a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg:

H1: A válaszadók az elméleti átlagnál nagyobb mértékben ellenőrzik a pénzügyeiket, miközben kevésbé kockázatvállalók és elégedettek a pénzügyeikkel.

H2: Azok a válaszadók, akik szorosan nyomon követik pénzügyeiket, gyakran bizonytalanok jelenlegi pénzügyi helyzetükkel kapcsolatban, valamint hajlamosabbak a kockázatkerülő magatartásra a megtakarítások és befektetések terén.

H3. A válaszadók pénzügyi gondosság, kockázatkezelés és elégedettség szempontjából jól elkülöníthető klaszterekbe sorolhatók.

H4. Az egyes klaszterek társadalmi-demográfiai jellemzőik (nem, végzettség, lakóhely, jövedelmi helyzet, regionális elhelyezkedés) alapján eltérnek egymástól.

Módszertan

Vizsgálatunkhoz az OECD rendszeresen ismétlődő, pénzügyi viselkedést ellenőrző kérdőívének 2022-es változatát használtuk. A felmérés reprezentatív, ami azt jelenti, hogy a mintában és a teljes népességben azonosnak tekinthetők bizonyos társadalmi-demográfiai jellemzők szerinti megoszlások.

A kutatást a Magyar Nemzeti Bank (MNB) Pénziránytű Alapítvány megbízásából, az Impetus Research Kft. bonyolította. A felmérés az OECD International Network on Financial Education számos országban folytatott kutatása, melyet 2010, 2015 és 2018 után, 2022-ben is elvégeztek hazánkban.

A 2022-es kutatás adatait július 14. és augusztus 6. között vették fel, a válaszadók otthonukban történő személyes megkérdezésével. A kutatás során – a nemzetközi módszertan elvárásainak megfelelően – a 18–79 éves felnőtt magyar lakosság viselkedését vizsgálták.

Az alapsokaság meghatározásához a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2022. január 1-jére vonatkozó lakónépességi adatait vették figyelembe. A kétlépcsős mintavétel első lépcsőjében a településeket választották ki, majd a településenkénti megkérdezések számát úgy határozták meg, hogy az elkészült interjúk aránya a statisztikai célú területi egységek nómenklatúrája (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques – NUTS) szerinti régiók (NUTS2) és településméret szerint kövessék a népesség egészére vonatkozó arányszámokat. A második lépcsőben a kiválasztott településeken azonosították a válaszadókat. Településenként, nemek és korcsoportok alapján határozták meg a kvótákat, melyek alapján a kérdezőbiztosok véletlenül kiválasztott kiindulópontonról kezdve keresték meg a válaszadókat.

Az adatfelvételt Budapesten és további 80 településen végezték.

A hazai kutatás adatbázisát az MNB Pénziránytű Alapítvány bocsátotta a kutatók (szerzők) rendelkezésére. Leíró statisztika segítségével a demográfiai jellemzőket vizsgáltuk, beleértve a nemek és a lakóhely szerinti megoszlást, a munkaerőpiaci státust és az iskolai végzettséget. Korrelációs elemzéssel három kiválasztott állítás közötti kapcsolat erősségét és irányát vizsgáltuk.

Az SPSS program speciális funkcióját használva tíz klaszterbe soroltuk a népességet, feltüntetve a klaszterközéppontokat és a népesség százalékos arányát az adott csoportban. A klaszterelemzés célja, hogy azonosítsuk a különböző pénzügyi viselkedési csoportokat és azok társadalmi-demográfiai jellemzőit. Az egyes klaszterek társadalmi-demográfiai jellemzőit is megvizsgáltuk, beleértve a megoszlást és az arányok alul- vagy felülreprezentáltságának mértékét. Ebből összefoglaló táblázatot készítettünk, mely segít a klaszterek főbb jellemzőik alapján történő elnevezésében.

A minta bemutatása

Az 1000 fős minta demográfiai elemzése alapján a nemek aránya közel kiegyenlített (2. táblázat). A lakóhely szerinti megoszlás azt mutatja, hogy a legtöbb résztvevő faluban vagy tanyán él. A legnagyobb régiók közé tartozik Budapest, Pest vármegye és az Észak-Alföld. A munkaerőpiaci helyzet tekintetében a válaszadók többsége alkalmazásban áll, a nyugdíjasok szintén jelentős arányt képviselnek. Iskolai végzettség szerint a minta túlnyomó többsége középiskolai végzettségű, és az egyetemi diplomával rendelkezők aránya 18,6%. A jövedelmi eloszlás szerint a válaszadók legnagyobb része a legalacsonyabb jövedelmi kategóriába sorolja magát. Korcsoportok tekintetében a 40–49 évesek képviselik a legnagyobb arányt (mintegy 20%-ot), hozzávetőlegesen minden hatodik válaszadó a 30–39, illetve az 50–59 éves korcsoportba tartozik. A minta reprezentatív, tehát megoszlása a társadalom valós társadalmi-demográfiai összetételét tükrözi.

2. táblázat

A minta társadalmi-demográfiai megoszlása, 2022

Socio-demographic distribution of the sample, 2022

Nem		Foglalkoztatási típus		(%)
Nő	51,8	Vállalkozó		7,4
Férfi	48,2	Alkalmazott		57,2
Régió		Gyakornok		0,3
Budapest	17,6	Háztartásbeli		1,3
Pest vármegye	13,7	Munkát keres		1,9
Észak-Magyarország	11,4	Nyugdíjas		24,6
Észak-Alföld	14,7	Betegség vagy rossz egészségi állapot miatt munkaképtelen		1,1
Dél-Alföld	12,5	Nem dolgozik és nem keres munkát		0,7
Közép-Dunántúl	10,9	Diák		4,5
Nyugat-Dunántúl	10,3	Egyéb		1,0
Dél-Dunántúl	8,9			
Lakóhelytípus		Iskolai végzettség		
Falu, vagy tanya ^{a)}	30,2	Nem kívánt válaszolni		0,3
Kisváros ^{b)}	16,0	Posztgraduális végzettség vagy annak megfelelő végzettség		0,2
Középváros ^{c)}	25,9	Egyetemi végzettség		18,6
Nagyváros ^{d)}	10,3	Érettségi vagy középiskolai végzettség		32,8
Főváros ^{e)}	17,6	Általános iskola felső tagozata vagy középiskola alsó tagozata		23,4
Korcsoport, éves		Általános iskola alsó tagozata		21,5
18–19	2,9	Nem rendelkezik formális iskolai végzettséggel		3,2
20–29	14,5	Jövedelem		
30–39	16,6	Nem kívánt válaszolni		16,9
40–49	20,9	Nem tudja		3,7
50–59	16,8	Havonta legfeljebb 300 000 forint		34,8
60–69	16,5	Havonta 300 000 és 500 000 forint között		29,4
70–79	11,8	Havonta 500 000 forint vagy annál több		15,2

Megjegyzés: az adatfelvételen vizsgált kategóriák nem feltétlenül egyeznek meg a statisztikában alkalmazottakkal.

a) Kevesebb mint 3000 lakos. b) 3000 és körülbelül 15 000 lakos között. c) 15 000 és körülbelül 100 000 lakos között. d) 100 000 és körülbelül 1 000 000 lakos között. e) Több mint 1 000 000 lakos.

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

A kutatás során – az OECD módszertanát követve – a nagyvárosokat olyan településeként határoztuk meg, amelyek lakosságszáma meghaladja a 100 ezer főt. Ezt a határértéket a városfejlesztési modellek alapján választottuk, amelyek a települések gazdasági, társadalmi és kulturális szerepét veszik figyelembe. Az OECD adataiban a városi népességet a városok mérete alapján határozzák meg, figyelembe véve a népsűrűséget és az ingázási mintázatokat, amelyek – az adminisztratív határok mellett – pontosabban tükrözik a városok gazdasági funkcióit (OECD 2024).

Jövedelemkategória esetében az egy főre jutó éves nettó jövedelmet alkalmaztunk. A háztartások jövedelmének elemzéséhez a KSH (2021) adatait vettük figyelembe, amelyek a jövedelmi ötödök (kvintilisek) szerinti bontásban tartalmazzák a bruttó és a nettó jövedelmeket. Ez a megközelítés alapot teremt az eltérő helyzetű háztartások összehasonlításához.

Normalitásvizsgálat lehetővé teszi a skálás változók elemzését, amelyek közé a társadalmi-demográfiai tényezők közül az életkor is tartozik. Az SPSS-ben végzett elemzés eredményei azt mutatják, hogy az életkor nem követ normális eloszlást, hanem a társadalom tényleges megoszlását tükrözi, mivel a OECD ezt a panelt ennek figyelembevételével alakította ki (3. táblázat).

3. táblázat

Normalitásvizsgálat, 2022

Normality test, 2022

Megnevezés	Kolmogorov–Smirnov ^{a)}		
	statisztika	szabadsági fok (df)	szignifikancia (sig.)
Életkor	0,067	998	0

a) Lilliefors-féle szignifikancia korrekció.

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

Az életkor szerinti eloszlás nem követi a normális eloszlásra jellemző haranggörbe alakját, ugyanis több móduszt is azonosíthatunk. A népesség időszakos növekedése és csökkenése a háborúk, az 1956-os események, valamint a különböző politikai intézkedések hatásait tükrözi. Ebben az esetben a normalitás megléte nem kiemelt jelentőségű, mivel az elemzés célja a társadalom valós összetételét is tükröző minta megoszlásának összehasonlítása az azonos pénzügyi viselkedést mutató válaszadók-ból kialakított klaszterek megoszlásával. Akkor felülreprezentált, ha egy klaszterben például a társadalmi megoszlás alapján 20%-os arány lenne várható (mint Budapest lakosságának aránya), de ennél lényegesen magasabb az aránya.

A klaszterképző ismérvek esetében sem mutatkozik normalitás, ennek az az oka, hogy a nemzeti sajátosságok, köztük a túlzott óvatosság eltorzítja az eloszlást (4. táblázat).

4. táblázat

A klaszterképző ismérvekre vonatkozó Kolmogorov–Smirnov teszt eredményei, 2022

Results of the Kolmogorov–Smirnov test for cluster-forming variables, 2022

Állítások	Statisztika	Szabadsági fok (df)	Szignifikancia (sig.)
Hajlandó vagyok kockáztatni a saját pénzemet megtakarítás vagy befektetés során	0,42	1000	0
Szorosan figyelemmel kísérem a pénzügyeimet	0,449	1000	0
Elégedett vagyok a jelenlegi pénzügyi helyzetemmel	0,389	1000	0

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

Az ordinális és nominális változók esetén az eloszlás ellenőrzése eltér a skálás változók normalitásvizsgálatától, mivel ezek a változók nem folytonosak, és nem feltételezhető róluk normális eloszlás (Gravetter–Wallnau 2017).

Vizsgált kutatási kérdések

A minta bemutatását követően ismertetjük a koordinátatengelyként szolgáló, a kérdőívben szereplő állításokat. A kiválasztás során fontos szempont volt, hogy több nézőpontból mérjük fel a pénzügyi viselkedést, miközben biztosítjuk, hogy a háromdimenziós koordináta-rendszer tengelyeit meghatározó ordinális válaszok között ne legyen közepesnél erősebb korreláció. Többszöri kísérlet után a következő állítások alkotják a tengelyeket:

- Hajlandó vagyok kockáztatni a saját pénzemet megtakarítás vagy befektetés során;
- Szorosan figyelemmel kísérem a pénzügyeimet;
- Elégedett vagyok a jelenlegi pénzügyi helyzetemmel.

Eredmények

Gondosság, elégedettség, kockázatvállalás

Az adatok elemzése során három különböző állítást vizsgáltunk, amelyeket a válaszadók egy 1-től 5-ig terjedő skálán értékelték, ahol az 1-es érték a teljes mértékű egyetértést, az 5-ös pedig az egyáltalán nem ért egyet választ jelölte.

Az említett három állítással kapcsolatos főbb jellemzőket az 5. táblázatban foglaltuk össze. Első állításunk esetében az átlag azt mutatja, hogy a résztvevők általában hajlamosak a kockázatkerülésre. A szórás közepes eltérést mutat, ami arra utal, hogy a válaszok mérsékelten eltérnek egymástól.

A második állítás esetében az alacsony átlag azt mutatja, hogy a résztvevők többsége szorosan figyelemmel kíséri pénzügyeit. A szórás közepes eltérést mutat, így a válaszok között mérsékelt különbségek figyelhetők meg.

A harmadik állítás esetében az átlag alapján a résztvevők többnyire elégedetlenek jelenlegi pénzügyi helyzetükkel. A szórás közepes eltérést jelez, tehát a válaszok mérsékelt különbséget mutatnak.

5. táblázat

A magyar lakosság pénzügyi viselkedésének átlaga és szórása, 2022

Mean and standard deviation of financial behaviour in the Hungarian population, 2022

Állítások	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
Hajlandó vagyok kockáztatni a saját pénzügyemet megtakarítás vagy befektetés során	990	1	5	3,87	1,309
Szorosan figyelemmel kísérem a pénzügyeimet	994	1	5	2,47	1,342
Elégedett vagyok a jelenlegi pénzügyi helyzetemmel	996	1	5	3,51	1,261

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

Az egyes változók közötti kapcsolat vizsgálata érdekében korrelációs számítást végeztünk, melynek eredményei azt mutatják, hogy pénzügyi viselkedés dimenziói között közepesen erős, pozitív kapcsolat áll fenn (6. táblázat).

6. táblázat

Összefüggés a pénzügyi viselkedés dimenziói között, 2022

Correlation between dimensions of financial behaviour, 2022

Állítások	Értékek	Hajlandó vagyok kockáztatni a saját pénzügyemet megtakarítás vagy befektetés során	Szorosan figyelemmel kísérem a pénzügyeimet	Elégedett vagyok a jelenlegi pénzügyi helyzetemmel
Hajlandó vagyok kockáztatni a saját pénzügyemet megtakarítás vagy befektetés során	Pearson-féle korreláció	1	0,489**	0,653**
	sig. (kétoldali tesztelés)		0	0
	n	1000	1000	1000
Szorosan figyelemmel kísérem a pénzügyeimet	Pearson-féle korreláció	0,489**	1	0,587**
	sig. (kétoldali tesztelés)	0		0
	n	1000	1000	1000
Elégedett vagyok a jelenlegi pénzügyi helyzetemmel	Pearson-féle korreláció	0,653**	0,587**	1
	sig. (kétoldali tesztelés)	0	0	
	n	1000	1000	1000

** Erősen szignifikáns kapcsolat.

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

A számított korrelációs értékek közül a legmagasabb 0,653, ami arra utal, hogy akik elégedettebbek a pénzügyi helyzetükkel, azok hajlandóbbak bizonyos mértékű

kockázatot vállalni (6. táblázat). Ezt követi a 0,587-es korrelációs érték, amely azt mutatja, hogy akik úgy nyilatkoztak, hogy szorosan figyelemmel kísérik a pénzügyeiket, azok elégedettebbek a pénzügyi helyzetükkel, mint azok, akik magukat kevésbé tartják gondosnak a pénzügyeikben.

A leggyengébb kapcsolat a pénzügyek figyelemmel kísérése és a kockázatvállalás között mutatkozik, 0,489-es korrelációs értékkel.

Fontos kiemelni, hogy a 6. táblázatban közölt korrelációs értékek pusztán a változók közötti statisztikai kapcsolatot tükrözik, és nem utalnak ok-okozati viszonyra. A pénzügyi elégedettség és a kockázatvállalási hajlandóság között mért közepesen erős, pozitív kapcsolat (0,653) például értelmezhető lehet a kockázatvállalás irányából az elégedettség felé, illetve fordítva is. Az oksági reláció feltárása azonban nem volt célja jelen tanulmánynak.

Többváltozós klaszterelemzés

Az SPSS program speciális funkciója segítségével tíz klaszterbe soroltuk a népességet, a 7. táblázatban feltüntetve a klaszterközpontokat, illetve azt, hogy a népesség hány százaléka tartozik az adott csoportba.

7. táblázat

Klaszterméretek és -központok, 2022

Cluster sizes and centroids, 2022

Klaszter	%	Hajlandó vagyok kockáztatni a saját pénzemmel megtakarítás vagy befektetés során	Szorosan figyelemmel kísérem a pénzügyeimet	Elégedett vagyok a jelenlegi pénzügyi helyzetemmel
1. Kispénzű beosztók	14,7	Egyáltalán nem ért egyet	Teljesen egyetért	Egyáltalán nem ért egyet
2. Biztonságkeresők	9,8	Egyáltalán nem ért egyet	Egyetért	Bizonytalan
3. Gondos, mértékletes	8,7	Bizonytalan	Teljesen egyetért	Bizonytalan
4. Bizonytalan, mértékletes	16,8	Bizonytalan	Bizonytalan	Bizonytalan
5. Tudatos, kockáztatók	11,1	Teljesen egyetért	Teljesen egyetért	Teljesen egyetért
6. Félnék költenek	10,5	Egyáltalán nem ért egyet	Egyáltalán nem ért egyet	Egyáltalán nem ért egyet
7. Elégedetlen, óvatlanok	6,2	Bizonytalan	Nem ért egyet	Egyáltalán nem ért egyet
8. Stabilitást kedvelők	7,9	Egyáltalán nem ért egyet	Bizonytalan	Egyetért
9. Elégedetlen, jómódúak	6,5	Egyáltalán nem ért egyet	Bizonytalan	Nem ért egyet
10. Gondos, megfontoltak	8,0	Nem ért egyet	Egyetért	Bizonytalan

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

A 7. táblázat elemzése alapján a népesség különböző szegmensekre osztható pénzügyi hozzáállás és elégedettség, valamint a kockázatvállalási hajlandóság alapján. Az adatok szerint míg a legnagyobb, a 4-es klaszter (bizonytalan, mértékletes), amely a népesség 16,8%-át teszi ki (mindhárom állítás tekintetében bizonytalan), addig a legkisebb, a 7-es klaszter (elégedetlen, óvatlanok), amely csak 6,2%-ot képvisel. A többi klaszter aránya 6,5 és 14,7% között mozog.

A gondosságot, vagyis a pénzügyek figyelemmel kísérését tekintve a válaszadók jelentős része aktívan figyeli pénzügyeit, bár közöttük is vannak eltérések elégedettség és kockázatvállalás szerint. Az 1-es és az 5-ös klaszter tagjai kiemelkedően szoros kontrollt tartanak pénzügyeik felett, azonban az 5-ös klaszter teljes elégedettséget és kockázatvállalási hajlandóságot mutat, addig az 1-es klaszter teljesen elutasítja a kockázatot és elégedetlen a pénzügyi helyzetével. A pénzügyi helyzettel való elégedettség általában alacsonyabb, mivel a klaszterek többsége vagy bizonytalan ebben a kérdésben, vagy kifejezetten elégedetlen. Az elégedettség csak kevés klasztert, például az 5-ös és részben a 8-as klasztert jellemzi, a többi klaszter pedig inkább bizonytalan vagy elégedetlen anyagi helyzetével.

A pénzügyi helyzetükkel elégedetlenek általában nem hajlandók kockázatot vállalni, például az 1-es és a 6-os klaszterek tagjai. A kockázatvállalási hajlandóság a legtöbb klaszterben szintén alacsony. Az 5-ös klaszter kivételével a válaszadók többsége vonakodik kockáztatni saját pénzét, és néhány klaszter, például a 6-os és a 9-es, egyértelműen elutasítja a kockázatot. Még a pénzügyeiket figyelők is gyakran bizonytalanok a kockázatvállalással kapcsolatban, mint a 3-as és a 10-es klaszter tagjai. Összességében tehát a pénzügyi gondosság erősen jelen van, de a kockázatvállalási hajlandóság és az anyagi helyzettel való elégedettség szintje alacsony vagy bizonytalan a válaszadók többségénél.

Társadalmi-demográfiai tényezők és klaszterbesorolás

A következőkben célunk annak meghatározása, hogy az egyes klaszterekben milyen társadalmi-demográfiai jellemzőkkel rendelkező válaszadók találhatók. Elemzésünkben kétlépcsős megközelítést alkalmaztunk. Az első lépcsőben azt határoztuk meg, hogy a részsokaságok milyen arányban képviseltetik magukat az egyes klaszterekben. Mivel a részsokaságok mérete eltérő, ezért a második lépcsőben kiszámított százalékos alul- vagy felülreprezentáltság pontosabban mutatja az egyes klaszterek sajátosságait. Az első vizsgált társadalmi-demográfiai (a regionális) jellemző esetében tanulmányunkban mindkét típusú táblázatot bemutatjuk. A további jellemzők esetében¹ azonban táblázatos formában már csak a százalékos eltérést (azaz az alul-, illetve a felülreprezentáltság mértékét) közöljük, amelyet a következőképpen számoltunk ki: $(\text{valós érték} / \text{társadalmi megoszlás alapján várt érték}) - 1) \times 100$.

¹ Az egyes klaszterek további társadalmi-demográfiai tényezők szerinti elemzésében – az alul- és a felülreprezentáltság mellett – a részsokaságok arányait is szerepeltetjük.

Regionális különbségek

A regionális különbségeket az egyes klaszterek és régiók lakossága közötti összefüggések alapján elemeztük (8. táblázat). Az eredmények alapján a klaszterek régiónkénti eloszlása tükrözi Magyarország egyes területeinek gazdasági különbségeit. Budapesten, az ország legtehetősebb régiójában, a 10-es klaszter (gondos megfontoltak) a legmeghatározóbb, ami arra utalhat, hogy ez a klaszter a fővárosban élő, magasabb gazdasági státusúakat foglalhatja magában. Pest vármegyében, amely szintén erősebb gazdasági régióknak számít, a 9-es klaszter (elégedetlen, jómódúak) a legjelentősebb, ami a vármegye fejlett, fővároshoz közeli területeivel magyarázható. Ezzel szemben a gazdaságilag kevésbé fejlett régiókban, mint Észak-Magyarország és Észak-Alföld, az 1-es és az 5-ös klaszterbe tartozók vannak többségben. Dél-Alföldön és Dél-Dunántúlon a 6-os klaszter (félénk költekezők) a legjellemzőbb, ami szintén ezen régiók gazdasági elmaradottságát tükrözi, mivel az ezen klaszterekbe tartozók általában kevésbé vállalkozó szelleműek és elégedetlenebbek a pénzügyi helyzetükkel.

8. táblázat

Regionális megoszlás, 2022

Regional distribution, 2022

Klaszter	(%)							
	Budapest	Pest vármegye	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl
1. Kispénzű beosztók	11	4	19	19	16	11	11	9
2. Biztonság-keresők	25	11	9	11	10	9	6	20
3. Gondos, mértékletes	22	6	11	22	9	14	15	2
4. Bizonytalan, mérsékletes	22	21	12	13	7	11	10	5
5. Tudatos, kockáztatók	9	9	9	25	21	13	10	3
6. Félénk költekezők	1	9	18	4	25	11	7	25
7. Elégedetlen, óvatlanok	23	23	9	8	12	14	9	3
8. Stabilitást kedvelők	20	15	9	16	8	7	15	11
9. Elégedetlen, jómódúak	26	39	5	8	2	9	6	6
10. Gondos, megfontoltak	36	8	5	13	4	12	18	4
Összesen	18	13	12	14	12	11	11	9

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

A 9. táblázat az egyes régiókban a klaszterek alul- vagy felülreprezentáltságának mértékét mutatja. Az elemzés alapján a klaszterek régiónkénti eltéréseiből néhány kulcsfontosságú megfigyelés adódik. Az elemzésből egyértelműen kirajzolódik, hogy a klaszterbe tartozás és a régiók gazdasági fejlettsége között szoros összefüggés áll fenn. A fejlettebb régiók, mint Budapest és Pest vármegye, eltérő mintázatot mutatnak: Budapest kimagaslóan felülreprezentált a 10-es klaszterben, amely valószínűleg a gazdaságilag legfejlettebb réteget képviseli, ugyanakkor jelentős mértékben alulrep-

rezentált a 6-os klaszterben, amely alacsonyabb gazdasági státusú csoportokat jelezhet. Pest vármegye hasonlóképpen felülreprezentált a 4-es és a 7-es klaszterekben, amelyek inkább a fejlettebb régiókra jellemzőek, míg alulreprezentált az 1-es, a 2-es és a 3-as klaszterekben, amelyek a kevésbé fejlett régiók sajátosságának tekinthetők.

Észak-Magyarország például alulreprezentált a 9-es klaszterben (elégedetlen, jó-módúak), míg Dél-Alföld erősen felülreprezentált a 6-osban (félénk költekezők), ami gazdasági nehézségekkel küzdő rétegeket jelezhet.

9. táblázat

Regionális alul- és felülreprezentáltság, 2022

Regional under- and overrepresentation, 2022

Klaszter	Buda- pest	Pest vár- megye	Észak- Magyar- ország	Észak- Alföld	Dél- Alföld	Közép- Dunán- túl	Nyugat- Dunán- túl	Dél- Dunán- túl
1. Kispénzű beosztók	-40,6	-67,9	64,7	33,4	32,2	-2,6	7,9	-6,5
2. Biztonságkeresők	41,2	-17,0	-24,4	-23,5	-19,8	-19,5	-47,7	117,4
3. Gondos, mértékletes	20,6	-57,1	-2,3	50,4	-26,3	24,9	40,5	-75,0
4. Bizonytalan, mértékletes	21,8	59,7	-0,8	-10,7	-42,8	-0,2	-8,6	-43,6
5. Tudatos, kockáztatók	-47,5	-35,5	-19,1	72,6	73,2	17,4	-2,5	-62,4
6. Félénk költekezők	-95,1	-33,8	58,4	-69,5	99,1	-3,6	-33,3	179,5
7. Elégedetlen, óvatlanok	27,0	71,6	-21,8	-47,2	-1,7	24,9	-13,5	-66,7
8. Stabilitást kedvelők	11,8	10,7	-19,7	11,4	-35,1	-39,0	39,5	17,2
9. Elégedetlen, jó módúak	46,1	190,4	-60,3	-46,4	-87,5	-15,5	-41,5	-32,4
10. Gondos, megfontoltak	98,5	-40,4	-54,7	-8,4	-68,0	8,4	75,2	-56,6
Összesen	17,9	13,2	11,6	14,4	12,3	10,9	10,5	9,1

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

A klaszterbe tartozás és a regionális elhelyezkedés között több összefüggést találunk. Míg a kevésbé fejlett régiókban az 1-es, a 2-es, az 3-as, az 5-ös és a 6-os klaszter felülreprezentált, addig a 4-es, illetve a 7–10-es klaszterbe tartozók inkább a fejlettebb magyarországi régiókban élnek.

Nemek szerinti eloszlás

A nemek szerinti megoszlás jelentősen eltér az egyes klaszterekben. Az 1-es, illetve a 9-es klaszterben a nők 30,3, illetve 19,7%-kal felülreprezentáltak, a férfiak pedig -32,4, illetve -21,1%-kal alulreprezentáltak.

A következőkben a 10. táblázatot összevetettük a klaszterek pénzügyi jellemzőit tartalmazó 7. táblázattal.

Az adatok összegzése alapján megállapítható, hogy a nők általában konzervatívabb pénzügyi magatartást tanúsítanak: hajlamosabbak a pénzügyek szorosabb ellenőrzésére, ugyanakkor gyakrabban elégedetlenek pénzügyi helyzetükkel, valamint kevésbé hajlandók kockázatot vállalni. Ezt tükrözi a nők felülreprezentáltsága azokban a

klaszterekben, amelyekben jellemző az óvatosság, a bizonytalanság és az elégedetlenség. Ezzel szemben a férfiak inkább a pénzügyi kockázatvállalás irányába hajlanak, gyakrabban találhatók meg olyan klaszterekben, ahol magasabb a pénzügyi elégedettség, és hajlandóságuk van a befektetések kockáztatására is. Érdekes módon a férfiak egy része azonban erősebben jelen van a pénzügyileg passzív, elégedetlen csoportokban is, ami arra utal, hogy míg a férfiak hajlamosabbak a kockázatvállalásra, addig egy részüknél ez a viselkedés inkább negatív pénzügyi helyzettel társul.

10. táblázat

Nemek szerinti alul- és felülreprezentáltság, 2022
Gender-based under- and overrepresentation, 2022

Klaszter	Nők	Férfiak
1. Kispénzű beosztók	30,3	-32,4
2. Biztonságkeresők	8,4	-9,0
3. Gondos, mértékletes	-13,3	14,3
4. Bizonytalan, mértékletes	-13,8	14,8
5. Tudatos, kockáztatók	-13,3	14,3
6. Félénk költekezők	-14,3	15,3
7. Elégedetlen, óvatlanok	-10,5	11,3
8. Stabilitást kedvelők	9,4	-10,1
9. Elégedetlen, jómódúak	19,7	-21,1
10. Gondos, megfontoltak	3,1	-3,3

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

Jövedelem szerinti különbségek

A tíz klaszter vizsgálata alapján kirajzolódik az anyagi helyzet és a pénzügyi viselkedés közötti kapcsolat (11. táblázat). Az alacsony, a közepes és a magas jövedelmű válaszadók eltérő pénzügyi attitűdöket mutatnak, amelyek eltérő viselkedésmintákban nyilvánulnak meg.

Az alacsony jövedelműek, akik az 1-es, a 3-as és a 6-os klaszterben vannak többségben, általában elégedetlenek anyagi helyzetükkkel, és nem hajlandók pénzügyi kockázatot vállalni. Az 1-es (kispénzű beosztó) és a 3-as klaszter (gondos, mértékletes) tagjai, bár szorosan követik pénzügyeiket, elégedetlenek jelenlegi anyagi körülményeikkel, és nem hajlandók kockáztatni befektetéseik során. A 6-os klaszter tagjai még ennél is kevésbé figyelnek oda pénzügyeikre, és hasonlóan elutasítják a kockázatvállalást. Ez a csoport általában óvatosabb, ami valószínűleg az alacsony jövedelmi szintből fakadó bizonytalansággal magyarázható.

A közepes jövedelműek jellemzően a 2-es (biztonságkeresők), a 4-es (bizonytalan, mértékletes) és a 9-es klaszterben (elégedetlen, jómódúak) találhatók. A 2-es klaszter tagjai figyelmet fordítanak pénzügyeikre, de bizonytalanok a pénzügyi helyzetükkkel kapcsolatban, és kerülnek a kockázatos befektetéseket. Ebben a csoportban az anyagi

helyzettel kapcsolatos bizonytalanság jellemző, a kockázatvállalási hajlandóság pedig alacsony.

A magas jövedelműek elsősorban az 5-ös (tudatos, kockázttatók), a 8-as (stabilitás-kedvelők) és a 10-es klaszterben (gondos, megfontolt) koncentrálnak. Az 5-ös klaszter tagjai nemcsak elégedettek jelenlegi anyagi helyzetükkel, de aktívan követik pénzügyeiket, továbbá nyitottak a kockázatvállalásra is. Az 5-ös klaszter tehát egy olyan csoportot képvisel, amely magabiztosan kezeli pénzügyeit. A 8-as klaszter (stabilitást kedvelők) szintén a magasabb jövedelműeket tömöríti, akik azonban visszafogottabbak a kockázatvállalásban.

11. táblázat

Jövedelem szerinti alul- és felülreprezentáltság, 2022

Income-based under- and overrepresentation, 2022

Klaszter	(%)		
	Legfeljebb havi 300 000 forint	Havi 300 000 és 500 000 forint között	Havi 500 000 forint vagy annál több
1. Kispénzű beosztók	31,5	–20,4	–31,3
2. Biztonságkeresők	–16,7	0,3	37,0
3. Gondos, mértékletes	7,2	13,1	–41,5
4. Bizonytalan, mértékletes	–21,9	16,5	17,2
5. Tudatos, kockázttatók	–0,4	3,4	–5,6
6. Félénk költekezők	19,2	–9,8	–24,2
7. Elégedetlen, óvatlanok	3,5	3,8	–15,2
8. Stabilitást kedvelők	5,2	–15,5	18,4
9. Elégedetlen, jómódúak	–7,8	–7,6	32,2
10. Gondos, megfontoltak	–36,4	19,9	43,2

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

A lakóhely típusa szerinti eloszlás

A 12. táblázat a lakóhely típusa alapján vizsgálja az egyes klaszterek alul- és felülreprezentáltságát, amely jelentős eltéréseket mutat. Az 1-es klaszterben (kispénzű beosztó) a falvak/tanyák, valamint a középvárosok és a nagyvárosok felülreprezentáltak, míg a kisvárosok és a főváros alulreprezentáltak. A 2-es klaszterben (biztonságkeresők) a falvak/tanyák és nagyvárosok vannak többségben, szemben a kis- és középvárosokkal, amelyek alacsonyabb arányban jelennek meg. A 3-as (gondos, mértékletes) és a 4-es (bizonytalan, mértékletes) klaszterben míg a nagyvárosok és a főváros felülreprezentáltak, addig a falvak/tanyák és kisvárosok alulreprezentáltak. Az 5-ös (tudatos, kockázttatók) klaszterben a kisvárosok kiemelkedően felülreprezentáltak, miközben a nagyvárosok és a főváros alulreprezentáltak. A 6-os klaszterben (félénk, költekezők) a falvak/tanyák és a kisvárosok vannak többségben, ellentétben a közép- és nagyvárosokkal, amelyek alulreprezentáltak.

A 7-es klaszterben (elégedetlen, óvatlanok) míg a falvak/tanyák és a főváros felülreprezentáltak, addig a többi várostípus alacsonyabb arányban van jelen. A 8-as

klaszterben (stabilitáskedvelők) a kisvárosok kiemelkedően felülreprezentáltak, miközben a falvak/tanyák és a középvárosok alulreprezentáltak. A 9-es klaszterben (elégedetlen, jómódúak) míg a nagyvárosok és középvárosok többségben vannak, addig a többi várostípus aránya pedig alacsonyabb. Végül, a 10-es klaszterben (gondos, megfontoltak) a főváros jelentősen felülreprezentált, a falvak/tanyák, a közép- és nagyvárosok azonban alulreprezentáltak. A lakóhely típusa szerint jelentős különbségek vannak az egyes klaszterek között, ami a települési struktúra sokféleségére utalhat.

12. táblázat

A lakóhely típusa szerinti alul- és felülreprezentáltság, 2022

Under- and overrepresentation by type of residence, 2022

(%)

Klaszter	Falu vagy község ^{a)}	Kisváros ^{b)}	Középváros ^{c)}	Nagyváros ^{d)}	Főváros ^{e)}
1. Kispénzű beosztók	20,7	-42,9	16,3	36,8	-40,9
2. Biztonságkeresők	14,4	9,6	-19,8	-78,6	41,5
3. Gondos, mértékletes	-34,4	-6,9	6,0	56,3	22,3
4. Bizonytalan, mértékletes	-12,3	-20,6	-7,0	48,5	21,2
5. Tudatos, kockáztatók	-4,4	55,8	19,2	-41,4	-46,9
6. Félénk költokezők	49,0	-40,4	53,6	-49,3	-95,1
7. Elégedetlen, óvatlanok	30,4	-16,3	-31,2	-27,5	25,3
8. Stabilitást kedvelők	-38,9	78,1	-10,2	0,9	9,1
9. Elégedetlen, jómódúak	-25,3	8,8	-26,8	38,8	51,1
10. Gondos, megfontoltak	-24,9	23,0	-49,5	-10,5	98,9

a) Kevesebb mint 3 000 lakos. b) 3000 és körülbelül 15 000 lakos között. c) 15 000 és körülbelül 100 000 lakos között. d) 100 000 és körülbelül 1 000 000 lakos között. e) Több mint 1 000 000 lakos.

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

Foglalkoztatási típus szerinti jellemzők

A 13. táblázat rávilágít a különböző klaszterekben megfigyelhető foglalkoztatási típusok aránybeli különbségeire. Az 1-es klaszterben (kispénzű beosztók) a nyugdíjasok kiemelkedően magas arányban vannak jelen, míg a vállalkozók jelentősen alulreprezentáltak. Ezzel szemben a 2-es klaszterben (biztonságkeresők) az vállalkozók vannak többségben, és a diákok aránya alacsony. A 3-as és a 6-os klaszterekben a nyugdíjasok enyhén felülreprezentáltak, a vállalkozók és a diákok pedig kisebb arányban fordulnak elő. A 4-es klaszterben (bizonytalan, mértékletes) az alkalmazottak vannak többségben, míg a nyugdíjasok aránya alacsony. Az 5-ös, a 7-es és a 9-es klaszterekben (tudatos, kockáztatók; elégedetlen, óvatlanok és elégedetlen, jómódúak) a diákok felülreprezentáltak, miközben a nyugdíjasok és az alkalmazottak inkább alulreprezentáltak. A 8-as klaszterben (stabilitást kedvelők) a vállalkozók aránya kiemelkedő, a diákoké pedig alacsony. A 10-es klaszter esetén (gondos megfontoltak) nem figyelhető meg jelentős eltérés egyik foglalkoztatási típus esetében sem.

13. táblázat

A foglalkoztatás típusa szerinti alul- és felülreprezentáltság, 2022

Under- and overrepresentation by type of employment, 2022

(%)

Klaszter	Vállalkozó	Alkalmazott	Nyugdíjas	Diák
1. Kispénzű beosztók	–61,9	–18,1	79,7	–83,8
2. Biztonságkeresők	78,5	–4,6	8,6	–74,8
3. Gondos, mértékletes	–21,3	1,0	19,7	–46,6
4. Bizonytalan, mértékletes	4,1	20,2	–47,2	32,6
5. Tudatos, kockáztatók	61,9	–13,9	–5,0	116,0
6. Félénk költekezők	–53,3	1,8	–0,6	38,7
7. Elégedetlen, óvatlanok	–59,0	–2,7	–43,9	39,3
8. Stabilitást kedvelők	60,3	2,8	2,9	–69,8
9. Elégedetlen, jó módúak	28,9	13,0	–47,7	82,4
10. Gondos, megfontoltak	–9,8	4,2	–1,2	–38,7

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.**Iskolai végzettség szerinti eltérések**

Az iskolai végzettség kategóriái közül a „nem vett részt formális képzésben” és a „posztgraduális vagy ennek megfelelő végzettség” kategóriák mindegyike kevesebb mint 3%-ot tesz ki a teljes mintából. Ha egy klaszterben ezeknek a kategóriáknak csak egy tizede jelenik meg, akkor az mindössze 3 főt jelent. Amennyiben véletlenül további 3 személy tartozik ugyanabba a klaszterbe, az már 100%-os felülreprezentáltságot eredményezne. Így az említett két kategóriát kizártuk az értékelésből.

Az iskolai végzettség szerinti megoszlás klaszterenként eltérő mintázatot mutat (14. táblázat). Míg a középiskolai végzettségűek a 4-es és a 9-es klaszterben felül-, addig az egyetemi végzettségűek a 7-es és a 9-es klaszterben alulreprezentáltak. A 2-es (biztonságkeresők) klaszterben a középiskolai végzettségűek vannak többségben, az egyetemi végzettségűek pedig alacsony arányban vannak jelen. Ezzel szemben a 3-as és a 10-es (gondos, mértékletes és megfontolt) klaszterekben az egyetemi végzettségűek kiemelkednek, a középiskolai és az alapfokú végzettségűek pedig kisebb arányban fordulnak elő. Az 5-ös és a 6-os klaszterekben (tudatos, kockáztatók és félénk költekezők) az alapfokú végzettségűek aránya jelentős. Az eredmények alapján a klaszterek eltérő iskolai végzettségi szintjei szoros kapcsolatban állnak azok demográfiai jellemzőivel.

14. táblázat

Iskolai végzettség szerinti alul- és felülreprezentáltság, 2022
Under- and overrepresentation by type of education, 2022

(%)

Klaszter	Egyetemi végzettség	Középiskolai vagy gimnáziumi végzettség	Általános iskola felső tagozata vagy középiskola alsó tagozata	Általános iskola alsó tagozata
1. Kispénzű beosztók	-8,0	-9,4	14,5	13,1
2. Biztonságkeresők	-24,2	-1,6	60,5	-39,3
3. Gondos, mértékletes	89,0	-24,5	-28,1	-10,1
4. Bizonytalan, mértékletes	-3,7	43,2	-29,7	-16,4
5. Tudatos, kockáztatók	3,5	-2,0	-37,1	34,8
6. Félénk költsézők	-58,4	-37,6	23,6	68,6
7. Elégedetlen, óvatlanok	-43,1	-22,3	40,6	-1,2
8. Stabilitást kedvelők	27,0	7,2	-5,7	-20,4
9. Elégedetlen, jó módúak	-32,9	22,6	-1,1	-5,4
10. Gondos, megfontoltak	71,7	12,7	-15,6	-62,8

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

Korcsoportok szerinti különbségek

A korcsoportos elemzésből kihagytuk a tizenéves korosztályt, mert az a minta mindössze 2,9%-át teszi ki (15. táblázat). Az elemzés szerint az egyes klaszterek korcsoportos megoszlása jelentős eltéréseket mutat. Az 1-es (kispénzű beosztók), a 2-es (biztonságkeresők) és a 3-as (gondos, mértékletes) klaszterekben az idősebbek, különösen a 70–79 évesek többségben, míg a fiatalabbak, például a 20–29 évesek kisebbségben vannak. A 4-es (bizonytalan, mértékletes) és a 9-es klaszterekben (elégedetlen, jó módúak) klaszterekben ezzel szemben a fiatalabbak vannak többségben, az idősebbek pedig kisebbségben. A 6-os és a 8-as klaszterekben az idősebbek kismértékű többségben vannak, míg a 7-es klaszterben a középkorúak aránya emelkedik ki.

15. táblázat

Korcsoportok szerinti alul- és felülreprezentáltság, 2022
Under- and overrepresentation by type of age groups, 2022

(%)

Klaszter	20–29	40–49	50–59	60–69	70–79
	éves				
1. Kispénzű beosztók	-46,4	-16,1	9,2	56,8	90,7
2. Biztonságkeresők	-54,7	9,2	4,1	-19,0	43,0
3. Gondos, mértékletes	2,6	-7,5	-4,7	-1,1	49,6
4. Bizonytalan, mértékletes	40,9	-6,0	2,5	-5,5	-72,2
5. Tudatos, kockáztatók	17,4	5,2	-19,0	-26,5	-18,4
6. Félénk költsézők	-10,4	-5,4	-2,2	-3,9	35,8
7. Elégedetlen, óvatlanok	-7,7	55,4	-11,6	-17,5	-48,2
8. Stabilitást kedvelők	-35,9	7,3	-5,2	31,0	-53,7
9. Elégedetlen, jó módúak	90,2	9,2	9,3	-33,8	-46,6
10. Gondos, megfontoltak	19,0	-24,3	18,4	-9,9	-19,0

Forrás: saját szerkesztés SPSS output alapján.

Az egyes klaszterek összefoglaló jellemzői

Pénzügyi és társadalmi-demográfiai szempontból a tíz klaszter főbb jellemzői a következők:

1. **Kispénzű beosztók:** Ez a klaszter a népesség 14,7%-át teszi ki, jellemzően alacsony jövedelmű, idősebb (70–79 éves) nyugdíjasokból áll, akik Észak-Magyarországon élnek. Szorosan figyelik pénzügyeiket, valamint elégedetlenek a pénzügyi helyzetükkel.
2. **Biztonságkeresők:** A népesség 9,8%-át képviselő klaszterbe közepes jövedelmű, fiatalabb és középkorú, Pest vármegyében és Budapesten élő alkalmazottak tartoznak, akik bár figyelik pénzügyeiket, bizonytalanok pénzügyi helyzetükkel kapcsolatban. Ez a bizonytalanság óvatossággal párosul, amely megakadályozza őket abban, hogy kockázatos pénzügyi döntéseket hozzanak, például befektetésekre kezdjenek vagy megtakarításaikból új lehetőségeket keresnek.
3. **Gondos, mértékletes:** Ez a klaszter a népesség 8,7%-át teszi ki, és közepes jövedelmű, idősebb (Észak-Alföldön élő) nyugdíjasok tartoznak ide, akik figyelik pénzügyeiket, de bizonytalanok pénzügyi helyzetükkel kapcsolatban. Kerülik továbbá a kockázatot, és inkább a biztonságos, stabil pénzügyi megoldásokat részesítik előnyben.
4. **Bizonytalan, mértékletes:** A népesség 16,8%-át kitevő klaszter főként fiatalabbakból (20–29 éves) áll, akiknek jövedelmi megoszlása vegyes, és jellemzően Pest vármegyében élnek. Minden szempontból bizonytalanok. Pénzügyi szokásaikra a mértékletesség és a visszafogottság jellemző, igyekeznek elkerülni a kockázatos döntéseket. Számos tagjuk tanulmányokat folytat vagy pályakezdőként dolgozik.
5. **Tudatos, kockázttatók:** Ebbe a klaszterbe a népesség 11,1%-a tartozik, főként a közepes és magas jövedelmű fiatalabbak (20–29 éves), különösen a diákok felülreprezentáltak körükben. Figyelik pénzügyeiket, elégedettek jelenlegi pénzügyi helyzetükkel, és hajlandók kockázatot vállalni. Jellemzően a városokban vagy a gazdaságilag fejlettebb régiókban élnek.
6. **Félénk költelezők:** A népesség 10,5%-át kitevő klaszter jellemzően alacsony jövedelmű, idősebb (70–79 éves) nyugdíjasokat foglal magában, akik Dél-Alföldön élnek. Kevés figyelmet fordítanak pénzügyeik nyomon követésére, valamint elégedetlenek pénzügyi helyzetükkel, és nem hajlandók kockázatos pénzügyi döntést vállalni.
7. **Elégedetlen, óvatlanok:** A népesség 6,2%-át képviselő klaszterbe közepes jövedelmű, középkorú (40–49 éves) városi lakosok tartoznak, akik jellemzően Pest vármegye városaiban élnek. A klaszter tagjai nem követik szorosan pénzügyeiket. Gyakran elégedetlenek anyagi helyzetükkel, miközben bizonytalanok a kockázattvállalás terén.

8. **Stabilitást kedvelők:** Ez a klaszter a népesség 7,9%-át teszi ki, és magasabb jövedelmű, idősebb (60–69 éves) vidéki lakosokból áll, akik főként Nyugat-Dunántúlon élnek. Bizonytalanok pénzügyeik kezelésében, de elégedettek pénzügyi helyzetükkel, továbbá nem hajlandók kockáztatni.
9. **Elégedetlen, jómódúak:** A népesség 6,5%-át kitevő klaszterbe magasabb jövedelmű, fiatalabbak (20–29 éves) tartoznak, akik jellemzően Pest vármegyében élnek. Bizonytalanok pénzügyeik kezelésében, elégedetlenek jelenlegi helyzetükkel, valamint nem hajlandók kockáztatni.
10. **Gondos, megfontoltak:** Ez a klaszter a népesség 8%-át foglalja magában, és főként magasabb jövedelmű, városi lakosok, különösen Budapesten és Nyugat-Dunántúlon élők tartoznak ide. Figyelik pénzügyeiket, pénzügyi helyzetükkel átlagosan elégedettek, de mérsékelten hajlandók kockáztatni is.

Megbeszélés

Hipotéziseinket korrelációs számítás és a felülreprezentáltság mértéke alapján vizsgáltuk.

H1: A válaszadók az elméleti átlagnál nagyobb mértékben ellenőrzik a pénzügyeiket, miközben kevésbé kockázatvállalók és elégedettek a pénzügyeikkel.

A mérések ezt a hipotézist igazolták. Az eredmények világosan mutatják, hogy a magyar lakosság pénzügyi döntéseiben jellemzően a kockázatkerülő attitűd érvényesül. A válaszadók többsége tartózkodik a kockázatvállalástól a megtakarítások vagy befektetések terén, ami tükröződik az átlagosan 3,87-es értékben, amelyet a „Hajlandó vagyok kockáztatni a pénzem megtakarítás vagy befektetés során” állításra adtak. Ez arra utal, hogy a lakosság inkább a biztonságosabb, kisebb kockázattal járó pénzügyi megoldásokat részesíti előnyben, ami összhangban áll az általános trendekkel, amelyek szerint az emberek általában hajlamosak elkerülni a pénzügyi kockázatokat (Khaneghah et al. 2021).

A válaszadók jellemzően kevésbé elégedettek a pénzügyi helyzetükkel. Átlagosan 3,51-re értékelték azt a kérdést, hogy mennyire elégedettek a jelenlegi pénzügyi helyzetükkel, és ez az elégedettség nem egységesen oszlik meg a különböző csoportok között. Míg a magasabb jövedelemmel rendelkező és a fiatalabb korosztályok esetében nagyobb az elégedettség, addig az alacsonyabb jövedelmű és az idősebb csoportokat inkább elégedetlenség jellemzi. Ez összhangban áll más tanulmányok eredményeivel, amelyek szerint a pénzügyi elégedettséget jelentősen befolyásolják a társadalmi-demográfiai tényezők, például az életkor és a jövedelem (Oztop–Kuyu 2020, Zahwa–Soekarno 2023).

A „Szorosan figyelemmel kísérem pénzügyeimet” állításra adott átlagosan 2,47-es érték arra utal, hogy a válaszadók többsége elegendő figyelmet fordít pénzügyeire. Ez különösen azoknál a csoportoknál fontos, amelyek elégedetlenek pénzügyi helyzetükkel, ugyanakkor magas a kockázattűrésük. A pénzügyi folyamatok nem megfelelő nyomon követése hosszú távon pénzügyi instabilitáshoz vezethet, növelve a pénzügyi

sérülékenységet, ahogyan azt számos kutatás is kimutatta, amelyek a pénzügyi tudatosság és a kontroll szerepét emelik ki a pénzügyi stabilitás fenntartásában (Khaneghah et al. 2021, Siegfried–Wuttke 2021).

A kockázatvállalási hajlandóság alacsony szintje egyaránt értékelhető jónak és kevésbé jónak. Jónak azért, mert a jelek szerint a válaszadók nem vállalnak fel olyan kockázatokat, amelyek meghaladják az ítélőképességüket. A kockázatkerülő magatartás ugyanakkor negatív hatással is járhat akkor, ha a kockázattűrés nem követi a pénzügyi tudásszintet, így a válaszadók elzárkózhatnak olyan pénzügyeket érintő tranzakcióktól is, amely a jólétük növeléséhez járulhatna hozzá.

H2: Azok a válaszadók, akik szorosan nyomon követik pénzügyeiket, gyakran bizonytalanok jelenlegi pénzügyi helyzetükkel kapcsolatban, valamint hajlamosabbak a kockázatkerülő magatartásra a megtakarítások és befektetések terén.

A kutatás eredményei részben igazolták ezt a hipotézisünket. Az eredmények ugyanis közepesen erős, pozitív kapcsolatot tártak fel a pénzügyek szoros figyelemmel kísérése és a pénzügyi elégedettség között (korrelációs együttható: 0,587). Ez azt jelzi, hogy a pénzügyeiket rendszeresen nyomon követők nagyobb valószínűséggel elégedettek a pénzügyi helyzetükkel. Ez főként az 5-ös (tudatos kockázttató) klaszterben jellemző, ahol a válaszadók kiemelkedően szoros kontrollt gyakorolnak pénzügyeik felett, és ezzel párhuzamosan körükben legmagasabb a pénzügyi elégedettség is. Ez az eredmény alátámasztja a H2 hipotézist. Az egyes állításokkal kapcsolatos válaszok közötti korreláció eredményei ugyanakkor azt mutatják, hogy a pénzügyi viselkedés összes dimenziója között pozitív kapcsolat áll fenn. Mindez azt jelenti, hogy a pénzügyekkel való elégedettség összefügg azzal, hogy valaki gondos a pénzügyeiben, miközben a hipotézisünkkel szemben jellemzően megfelelő kockázattűréssel rendelkezik. Azaz, a pénzügyeiket figyelemmel kísérők inkább hajlandóak bizonyos mértékű kockázatot vállalni, miközben a kockázatvállalás és a pénzügyi gondosság között mutatkozik a leggyengébb összefüggés, 0,489-es korrelációs értékkel. Korábbi kutatások is megerősítik, hogy a pénzügyi kockázatvállalási attitűd és viselkedés közvetítő szerepet játszik a pénzügyi elégedettség kialakulásában (Saurabh–Nandan 2018).

H3. A válaszadók pénzügyi gondosság, kockázatkezelés és elégedettség szempontjából jól elkülöníthető klaszterekbe sorolhatók.

A kutatás eredményei igazolták a H3-as hipotézist, azaz a kutatásban alkalmazott három megállapítás alapján egymástól jól elkülöníthető klaszterek alakíthatók ki. A klaszterelemzés révén tíz jól elkülöníthető csoportot sikerült azonosítani, amelyek jelentős eltéréseket mutatnak a pénzügyi viselkedés és attitűdök tekintetében.

A legnépesebb a bizonytalan, mértékletes klaszter, ők mindhárom állítás esetében bizonytalanok, így közepes értéket adtak, a legkisebb pedig a 7-es klaszter, az elégedetlen, óvatlanok csoportja.

A válaszadók jelentős része aktívan figyeli pénzügyeit, ugyanakkor eltérnek egymástól az elégedettség és a kockázatvállalás tekintetében. Van olyan csoport, amelyik miközben szoros kontrollt tart pénzügyei felett, nagymértékű elégedettséget és

kockázatvállalási hajlandóságot mutat, míg a másik klaszter a gondosság mellett elutasítja a kockázatot, és elégedetlen a pénzügyi helyzetével. A pénzügyi helyzetükkel elégedetlenek gyakran nem is hajlandók kockázatot vállalni.

H4. Az egyes klaszterek társadalmi-demográfiai jellemzőik (nem, iskolai végzettség, lakóhely, jövedelmi helyzet, regionális elhelyezkedés) alapján eltérnek egymástól.

A kutatás igazolta, hogy az **egyes klaszterek társadalmi-demográfiai jellemzőik mentén eltérnek egymástól**. Az eredmények rámutatnak arra, hogy a klaszterek elemzésekor a társadalmi-demográfiai jellemzők és a pénzügyi attitűdök közötti összefüggések különösen komplexek lehetnek. A 6-os (félénk költekezők) klaszter eredményeinek részletesebb értelmezése alapján a látszólagos ellentmondások hátterében az összetett társadalmi-demográfiai jellemzők állnak. A klaszterben a nyugdíjasok jelentős felülreprezentáltsága figyelhető meg, akik általában alacsonyabb kockázatvállalási hajlandósággal és konzervatívabb pénzügyi stratégiákkal rendelkeznek. Ez a magatartás hozzájárulhat a pénzügyi sérülékenység alacsony szintjéhez, amely az OECD-felmérés szerint Dél-Dunántúlra jellemző. Emellett a régió pénzügyi kultúrája és gazdasági stabilitása, például a nyugdíjak és helyi támogatások szerepe is tovább erősítheti ezt a tendenciát. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a klaszterek elemzésekor nemcsak a regionális, hanem az életkorral és a foglalkozási státussal kapcsolatos tényezőket is figyelembe kell venni. Hasonlóképpen kiemelendő az 5-ös klaszter (tudatos kockázttatók) heterogén összetétele. Bár a diákok felülreprezentáltak ebben a klaszterben, ez nem feltétlenül áll ellentmondásban a magas jövedelmi szinttel. A diákok jövedelme gyakran családi támogatásokból, ösztöndíjakból vagy alkalmi munkákból származhat. Ezzel párhuzamosan az alapfokú végzettségűek között is találhatók olyan csoportok, akik magas keresetű fizikai munkát végeznek. Ez az összetettség rávilágít arra, hogy a klaszterek értelmezése során nem elegendő egy-egy jellemző alapján következtetéseket levonni, hanem a különböző tényezők kombinációját is figyelembe kell venni.

Az eredmények rámutatnak, hogy Nyugat-Dunántúl lakosai szoros figyelemmel kísérik pénzügyeiket, miközben inkább konzervatív befektetési stratégiákkal és kockázatkerülő magatartással rendelkeznek. Az 1-es (kispénzű beosztó) és az 5-ös (tudatos, kockázttató) klaszter viselkedési mintái különösen jellemzőek erre a régióra, ahol az aktív pénzügyi kontroll kiemelkedően magas, ugyanakkor a kockázatvállalási hajlandóság alacsonyabb az ország más területeihez képest. Ezek az eredmények megerősítik a H3 hipotézist.

Következtetések

A magyarországi felnőtt lakosság pénzügyi viselkedésének vizsgálatából számos olyan fontos megállapítást tehetünk, amelyek lényeges következtetések levonására adnak lehetőséget mind az egyéni pénzügyi attitűdök, mind a társadalmi-demográfiai tényezők szerepéről.

Kutatási eredményeink rámutattak arra, hogy a túlzott kockázatkerülés akadályozhatja a pénzügyi lehetőségek kihasználását, annak tömegessé válása pedig a nemzetgazdaságét is, hiszen a fejlődéshez a kockázatokhoz megfelelően hozzáálló, pénzügyeikkel törődő, gondos állampolgárookra van szükség, akik képesek és hajlandók is vállalkozni. A kutatás ugyanakkor egyik legfontosabb új megállapítása az, hogy a kockázatvállalás és a pénzügyi gondosság közepes mértékű, pozitív korrelációt mutat, vagyis a pénzügyeiket nagyobb mértékben ellenőrzők hajlamosak bizonyos mértékű kockázatot is vállalni befektetéseik terén. Mindez kedvező eredmény, és arra utal, hogy a magyar lakosságot inkább jellemzi az óvatos, megfontolt kockázatvállalás. Mind a gondosság, mind a megfelelő mértékű kockázatkezelés fontos a pénzügyi tudatosság szempontjából, és hozzájárul a pénzügyi elégedettséghez is.

A klaszterek közötti különbségek rávilágítanak arra, hogy a társadalmi-demográfiai tényezők – mint például az életkor, a jövedelem, a lakóhely típusa és a foglalkoztatási státus – alapvetően meghatározzák az egyének pénzügyi döntéshozatalát. A régiók közötti eltérések tovább erősítik ezt a jellemzőt, hiszen például Budapesten és Pest vármegyében inkább a fiatalabb, magasabb jövedelmű kockázatvállalók vannak többségben, míg Észak-Magyarországon és Dél-Alföldön pedig az idősebb, alacsonyabb jövedelmű, kockázatkerülő csoportok. Ezt a jelenséget több tanulmány is megerősíti, amelyek szerint a demográfiai tényezők döntő szerepet játszanak a pénzügyi viselkedésben és a befektetési döntésekben (Saurabh–Nandan 2018).

A kutatás eredményei egyértelműen rámutattak arra, hogy a pénzügyi tudatosság és a pénzügyi oktatás kulcsfontosságú az egyének megalapozott pénzügyi döntéseinek biztosítása érdekében. Pénzügyi szempontból azok a csoportok sérülékenyek, amelyek bizonytalanok a pénzügyeikben, és kerülnek a kockázatokra is. Ez különösen igaz az alacsonyabb jövedelmű és kevésbé iskolázott rétegekre, akik számára a pénzügyi ismeretek bővítése és a tudatos pénzügyi magatartás kialakítása kiemelten fontos lenne. Több kutatás is kiemeli, hogy a pénzügyi oktatás és a tudatosság növelése javíthatja a pénzügyi stabilitást, valamint a jólétet (Oztop–Kuyu 2020, Zahwa–Soekarno 2023, Santosa et al. 2023).

A kutatás alapján számos gyakorlati ajánlás fogalmazható meg. A pénzügyi szolgáltatóknak figyelembe kell venniük az egyes klaszterek specifikus igényeit, és ennek megfelelően célzott pénzügyi termékeket és szolgáltatásokat kell kínálniuk. Például míg az idősebb, kockázatkerülő csoportok számára biztonságosabb befektetési lehetőségeket, addig a fiatalabb, kockázatvállaló csoportok számára magasabb hozamú, ám nagyobb kockázattal járó termékeket kellene nyújtaniuk. Emellett az oktatási intézményeknek és az állami szerveknek fokozottan kellene törekedniük a pénzügyi oktatás elérhetőségének kiterjesztésére, különösen a fiatalok és az alacsonyabb jövedelmű rétegek számára. A pénzügyi tudatosság hosszú távú növelése jelentősen erősítheti a társadalom pénzügyi stabilitását és jólétét. Ezen ajánlások kialakítása és megvalósítása segítheti a pénzügyi instabilitás csökkentését és a társadalmi jólét javítását,

amint azt több tanulmány is kifejtette (Siegfried–Wuttke 2021, Khaneghah et al. 2021).

A jelen tanulmányban alkalmazott korrelációs elemzés lehetőséget nyújtott a pénzügyi viselkedési dimenziók közötti kapcsolatok azonosítására, azonban a kapott eredmények nem szolgálnak alapul oksági következtetések levonására. Az oksági relációk tisztázása érdekében további, például regressziós elemzések vagy longitudinális kutatások elvégzésére lenne szükség. Ezen túlmenően figyelembe kell venni a harmadik változók, például a kockázateszlelési képesség potenciális hatását, amelyek befolyásolhatják a mért összefüggéseket.

A kutatás összességében rávilágított arra, hogy a pénzügyi viselkedés és attitűdök alapos megértése nélkülözhetetlen a hatékony stratégiák kialakításához, amelynek célja a pénzügyi jólét előmozdítása. Az eredmények alapján egyértelmű, hogy a pénzügyi szolgáltatóknak, az oktatási intézményeknek és az államnak összehangoltan együtt kellene működniük annak érdekében, hogy minden társadalmi csoport számára biztosítani tudják a pénzügyi stabilitást és a hosszú távú jólétet. Ez különösen fontos a kockázatkerülő magatartással és elégedetlenséggel jellemezhető magyar felnőtt lakosság körében, és esetükben a pénzügyi tudatosság és az oktatás fejlesztése létfontosságú a jövőbeli pénzügyi stabilitás biztosításához (Khaneghah et al. 2021).

IRODALOM

- CHARLES, K. K.–HURST, E.–NOTOWIDIGDO, M. J. (2018): Housing booms and busts, labor market opportunities, and college attendance *American Economic Review* 108 (10): 2947–2994. <https://doi.org/10.1257/aer.20151604>
- DINÇ, E.–AREN, S. (2017): The effect of locus of control and emotional intelligence on the financial risk tolerance and risk perception of investors *Kybernetes* 46 (10): 1706–1734. <https://doi.org/10.1108/K-10-2016-0281>
- GRABLE, J. E. (2000): Financial risk tolerance and additional factors that affect risk taking in everyday money matters *Journal of Business and Psychology* 14: 625–630. <https://doi.org/10.1023/A:1022994314982>
- GRAVETTER, F. J.–WALLNAU, L. B. (2017): *Statistics for the behavioral sciences* (10th ed.) Cengage Learning.
- GRÜNHUT, Z. (2015): Innovativitás és kockázatvállalás *Területi Statisztika* 55 (5): 432–448.
- HE, X.–INMAN, J. J.–MITTAL, V. (2008): Gender jeopardy in financial risk taking *Journal of Marketing Research* 45 (4): 414–424. <https://doi.org/10.1509/jmkr.45.4.414>
- HERGÁR, E.–KOVÁCS, L.–NÉMETH, E. (2020): A pénzügyi kultúra helyzete és fejlődése Magyarországon *Hitelintézési Szemle* 23 (1): 5–28. <https://doi.org/10.25201/HSZ.23.1.5>
- HERMANSSON, C.–JONSSON, S. (2021): The impact of financial literacy and financial interest on risk tolerance *Journal of Behavioral and Experimental Finance* 29: 100450. <https://doi.org/10.1016/j.jbef.2020.100450>
- KHANEHGAH, R. F.–FAZLZADEH, A.–NAGHDI, S.–AHMADIAN, V. (2021): The effect of self-control and financial knowledge on financial satisfaction of investors of Tehran

- stock exchange with the mediating role of financial behavior *Financial Management Perspective* 11 (35): 173–197. <https://doi.org/10.52547/ifmp.11.35.173>
- LUKSANDER, A.–NÉMETH, E.–ZSÓTER, B. (2017): Financial personality types and attitudes that affect financial indebtedness *International Journal of Social Science & Economic Research* 2 (9): 4687–4704.
- MOLINA-GARCÍA, A.–CISNEROS-RUIZ, A. J.–LÓPEZ-SUBIRES, M. D.–DIÉGUEZ-SOTO, J. (2023): How does financial literacy influence undergraduates' risk-taking propensity? *The International Journal of Management Education* 21 (3): 100840. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2023.100840>
- NÉMETH, E.–BÉRES, D.–HUZDIK, K.–DEÁK-ZSÓTER, B.–MÉSZÁROS, A. (2022): Tanárok pénzügyi kultúrája *Pénzügyi Szemle* 2022 (1): 7–32.
- NÉMETH, E.–DEÁK-ZSÓTER, B. (2022): The anxious unwary, prudent risk-averse, and consciously confident – financial goals, competencies and strategies of young people studying in higher education *Services Marketing Quarterly* 43 (4): 425–444. <http://doi.org/10.1080/15332969.2021.1994177>
- NÉMETH, E.–ZSÓTER, B. (2019): Anxious spenders: background factors of financial vulnerability *Economics and Sociology* 12 (2): 147–169.
- NÉMETH, E.–ZSÓTER, B.–BÉRES, D. (2020): A pénzügyi sérülékenység jellemzői a magyar lakosság körében az OECD 2018-as adatainak tükrében *Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly* 65 (2): 281–308. http://doi.org/10.35551/PSZ_2020_2_8
- NÉMETH, E.–ZSÓTER, B.–LUKSANDER, A. (2017): A 18–35 évesek pénzügyi kultúrája – a pénzügyi sérülékenység háttértényezői *Esély* 2017 (3): 3–34.
- OZTOP, A. O.–KUYU, E. (2020): Influence of socio-demographic characteristics, financial literacy and mood on financial risk tolerance *Journal of Business Economics and Finance* 9 (3): 209–222. <https://doi.org/10.17261/Pressademia.2020.1297>
- O'CONNOR, G. E.–NEWMYER, C. E.–WONG, N. Y. C.–BAYUK, J. B.–COOK, L. A.–KOMAROVA, Y.–LOIBL, C.–ONG, L. L.–WARMATH, D. (2019): Conceptualizing the multiple dimensions of consumer financial vulnerability *Journal of Business Research* 100: 421–430. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.12.033>
- POH, L. M.–SABRI, M. F. (2017): Review of financial vulnerability studies *Archives of Business Research* 5 (2): 127–134.
- RIEPE, J.–RUDELOFF, M.–VEER, T. (2022): Financial literacy and entrepreneurial risk aversion *Journal of Small Business Management* 60 (2): 289–308. <https://doi.org/10.1080/00472778.2019.1709380>
- SANTOSA, R. E. W. A.–KHATIK, N.–MUTHAHER, O. (2023): The effect of financial literacy, financial technology, and socio-demographic factors on entrepreneur investment decision making *Fokus Ekonomi: Jurnal Ilmiah Ekonomi* 18 (2): 138–150.
- SAURABH, K.–NANDAN, T. (2018): Role of financial risk attitude and financial behavior as mediators in financial satisfaction: empirical evidence from India *South Asian Journal of Business Studies* 7 (2): 207–224.
- SELDAL, N. M. M.–NYHUS, E. K. (2022): Financial vulnerability, financial literacy, and the use of digital payment technologies *Journal of Consumer Policy* 45: 281–306. <https://doi.org/10.1007/s10603-022-09512-9>

- SIEGFRIED, C.–WUTTKE, E. (2021): What influences the financial literacy of young adults? A combined analysis of socio-demographic characteristics and delay of gratification *Frontiers in Psychology* 12: 663254.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.663254>
- YUSOF, S. A.–ROKIS, R. A.–JUSOH, W. J. W. (2015): Financial fragility of urban households in Malaysia *Journal Ekonomi Malaysia* 49 (1): 15–24.
<https://doi.org/10.17576/jem-2015-4901-02>
- ZAHWA, A. F. N.–SOEKARNO, S. (2023): The influence of financial literacy, risk tolerance, and demographic factors on investment decision among generation Z and Millennial in Greater Jakarta and Greater Bandung *International Journal of Current Science Research and Review* 6 (6): 3517–3527. <https://doi.org/10.47191/ijcsrr/V6-i6-44>

INTERNETES FORRÁSOK

- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL [KSH] (2021): *Egy főre jutó bruttó és nettó jövedelem jövedelmi ötödök (kvintilisek) szerint, 2021.*
https://www.ksh.hu/stadat_files/jov/hu/jov0055.html
(letöltve: 2024. szeptember)
- ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT [OECD] (2020): *OECD/INFE 2020 International survey of adult financial literacy.*
www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobalfinancialliteracyreport.htm (letöltve: 2024. szeptember)
- ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT [OECD] (2024): *OECD regions and cities at a glance.*
https://www.oecd.org/en/publications/oecd-regions-and-cities-at-a-glance_26173212.html (letöltve: 2024. szeptember)